

La planificació de corpus sobre el català: bibliografia classificada i comentada

Catalan corpus planning: a classified and annotated bibliography

Joan COSTA CARRERAS
Universitat Pompeu Fabra

Data de recepció: 10 d'octubre de 2014

Data d'acceptació: 25 d'abril de 2015

RESUM

Aquest treball presenta una bibliografia exhaustiva classificada i comentada sobre les activitats i la recerca relatives a la planificació del corpus. Es fa partint de la definició que fa Kloss (1969) d'aquesta planificació i seguint les fases de l'estandardització lingüística establerta per Haugen (1983). El treball acaba amb una exposició de la recerca que caldria fer a partir d'ara i la que caldria continuar fent.

PARAULES CLAU: codificació, difusió de la codificació, elaboració funcional, planificació lingüística de corpus, selecció d'una varietat, estandardització, bibliografia.

ABSTRACT

This paper is a state-of-the-art study of activities and research related to corpus planning based on Kloss's (1969) definition of this planning and on the phases of Haugen's (1983) language standardization model. The paper ends by describing the research to be done from this point on and the research that is to be continued.

KEYWORDS: codification, dissemination of codification, functional elaboration, language corpus planning, selection of a norm, standardization, bibliography.

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest treball és elaborar una bibliografia exhaustiva classificada i comentada sobre la pràctica i la recerca relatives a la planificació de corpus sobre el català. Per fer-ho, partirem d'un concepte molt ampli de *recerca*, inspirat en el que es dona a Costa (2013: § 2.3). El concepte de *planificació del corpus* de què partirem és el més estès en la sociolingüística catalana, que no és altre que

l'original de Kloss (1969: 85). Edwards (2012: 427) afirma que els conceptes fonamentals de la planificació de corpus són els establerts per Haugen (1983); d'acord amb això, seguirem el seu model d'estandardització. Incloem també un resum de la recepció que s'ha fet dels plantejaments internacionals. En el nostre cas, ho farem, malgrat que Edwards (2012: 428-429) afirma que no hi ha gaires treballs. Finalment, presentem una valoració propositiva, que farem bàsicament a partir de Costa (2013).

Per a la comprensió del que significa la planificació de corpus, el lector ha de recordar que —tal com ja descriu també en general Edwards (2012: 426)— tot el que gira al voltant de la correcció lingüística del català té una gran importància social: l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) gestiona un servei oficial de consultes lingüístiques (Optimot: <http://optimot.gencat.cat/>), hi ha seccions fixes de llengua en certs diaris, concursos lingüístics a la televisió, llistes de distribució electròniques de discussió sobre l'ús lingüístic (Zèfir), blogs lingüístics, debats acadèmics periòdics, etc.

Finalment, a diferència de la visió general que dóna Edwards (2012: 421) sobre les «language management agencies», la Secció Filològica (SF) de l'IEC desplega una intensa i extensa activitat relacionada amb la recerca, com explica Pradilla (2011).

Pel que fa a l'estructura de la nostra exposició, parteix dels treballs més recents i es remunta a l'any 1976, any en què l'IEC recupera la seva capacitat legal d'actuació.¹ Seguint les fases de l'esquema de Haugen (1983), exposarem el grau d'estandardització del català i les qüestions més tractades respecte a cada fase.

2. LA PLANIFICACIÓ DEL CORPUS EN GENERAL: TEMES MÉS TRACTATS

Ordenem els temes tractats segons l'ordre quantitatiu decreixent de treballs que en parlen. En primer lloc, pel seu caràcter miscel·lani, cal esmentar la col·lecció «Biblioteca Filològica» (IEC, 1990, 1996a, 1996b, 1997 i 2003), on la Secció publica treballs i normes.

2.1. *Treballs sobre el concepte de correcció lingüística*

El fet que una primera versió de la codificació oficial del català quedés enllestida el 1932 (vegeu Costa, ed., 2009 i Pradilla, 2011) però durant el franquisme (1939-1976) el català fos prohibit, va provocar que la difusió completa i sistemàtica de la codificació quedés ajornada més de quaranta anys. Aquest desfasament de quaranta anys entre codificació i difusió va provocar grans debats sobre la vigència de la codificació i sobre el concepte mateix de *correcció*. Si comencem pels treballs més recents, cal esmentar Costa (1996b, 1997 i 2010), en els quals s'analitza fins a quin punt la planificació de corpus es pot aprofitar dels conceptes de la teoria variacionista de William La-

1. El lector interessat en les etapes anteriors pot consultar, en anglès, Comajoan i Lloret (2007), Costa (ed., 2009) i Pradilla (2011), i en català, Bernal Ríos (2002) i Mir i Solà (cur., 2005-2013).

bov en general i en el cas específic del català. Aquest mateix autor (Costa, 2000 i 2005) reflexiona sobre el concepte de *norma lingüística*, tant en les anomenades ciències del llenguatge com en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC (DIEC2: <http://dlc.iec.cat/>). Nicolás (2006) ho fa des d'una perspectiva sociològica; Cuenca (2001) posa a prova el concepte de *norma* assajant una codificació d'una qüestió sintàctica.

2.2. Treballs sobre els models d'estandardització

El treball més recent sobre aquesta qüestió és Ginebra *et al.* (2012), que en fa una exposició general en el marc de la planificació lingüística i l'aplica al català. Montoya (2006), partint de Cooper (1989), exposa la visió més estesa en la sociolingüística catalana (el model de Haugen, 1983, amb les aportacions de Lamuela, 1994) comparant-la amb la internacional. L'IEC va convocar tres jornades per parlar-ne (Argenter, ed., 2000; Mari, ed., 2000; Mallafre, ed., 2002).

2.3. Treballs sobre la distinció entre normativa i estàndard

Cal esmentar en primer lloc les reflexions que la mateixa SF de l'IEC fa en les seves publicacions, per exemple a IEC (2001a i 2001b), el títol de les quals (*Proposta per a un estàndard oral*) ja és prou explícit: l'acadèmia redacta un document, una «proposta», perquè els parlants l'adoptin, l'«estandarditzin». El resultat d'aquesta operació, la «varietat estàndard», ha de ser una «varietat supradialectal», «referencial», «informadora de la cultura nacional», «composicional», «polimòrfica», «flexible» i amb una relació de distribució estilística respecte a les varietats geogràfiques i socials. Argenter (2001) presenta la *Gramàtica de la llengua catalana* (encara provisional; consultable a http://www.iec.cat/coneixement/entrada_c.asp?c_epigraf_num=22).

Entre els treballs no corporatius, cal esmentar Costa (2007a), que analitza fins a quin punt l'anomenat català central compleix els requisits tècnics i socials d'una modalitat estàndard. Montoya (2006) exposa les diferències entre la codificació (proposta tècnica) i el resultat de l'estandardització, que es podria definir com la normativa acceptada i realment usada que compleix unes determinades funcions socials.

2.4. Treballs sobre assessorament lingüístic

L'anomenat assessorament lingüístic, al principi de la planificació de corpus, és una activitat fonamental per a la difusió de la codificació i l'elaboració funcional. Però, un cop engegada l'estandardització (per definició activitat constant), és imprescindible com a sector que detecta noves necessitats de codificació o problemes de difusió. Costa (2012) reflexiona sobre les possibilitats de fer recerca sobre aquesta activitat professional, Nogué (2010) en fa una exposició general. Jardí (2006) presenta d'una manera

completa tots els aspectes que condicionen la feina d'assessorament lingüístic a la televisió municipal, orientada al procés més que al resultat, i fa una proposta per millorar-la.

2.5. *Treballs sobre les fases de la planificació*

Vila (dir., Nogué i Vila, 2007: 30) apliquen a l'avaluació de la implantació de la terminologia les fases que Boix i Vila (1998: 287-301) estableixen per a la planificació lingüística general.

2.6. *Treballs sobre la relació de l'ensenyament amb la planificació de corpus*

Malgrat el paper de vehiculació de la codificació que té l'ensenyament, Montoya (2006), seguint Cooper (1989), li atorga un estatus específic al costat de la planificació d'estatus i la de corpus.

3. LA SELECCIÓ: TEMES MÉS TRACTATS

3.1. *Treballs sobre la diasistematicitat i sobre el monocentrisme o policentrisme de la codificació del català*

La gran fragmentació política i administrativa que presenta l'espai lingüístic del català ha comportat que la discussió sobre la diasistematicitat i el monocentrisme de la codificació del català hagi estat constant, sobretot, tal com explica Pradilla (2011), al País Valencià, el Govern del qual ha creat l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL). Així, mentre que l'IEC aplica el criteri de diasistematicitat (planteja la codificació de la llengua en el seu conjunt), l'AVL (sense negar la unitat de la llengua catalana) elabora una codificació que accentua les particularitats de la varietat valenciana. El resultat d'aquesta situació és que hi ha un bicentrisme: l'AVL codifica la varietat valenciana per als parlants del seu territori administratiu, mentre que l'IEC codifica per a tots els parlants de l'espai lingüístic (incloent-hi els valencians). Pradilla (2011: 30-39 i 2007) són fonamentals per fer-se una idea de la situació.

Un aspecte sociolingüísticament molt delicat i que —de llarg— és dels més tractats en la bibliografia és la preservació de les varietats geogràfiques davant la presència de la modalitat estàndard. Una llista brevíssima de treballs que tracten d'aquesta qüestió és: Armangué i Scala (2012), Bosch (2012) i Schmid (2011) exposen les dificultats de codificar l'alguerès; Julià (2008), que descriu uns quants fenòmens de la pronúncia del subdialecte gironí la normativitat dels quals demana que s'aclareixi; Pradilla (2006) descriu la varietat lingüística de la zona de l'espai lingüístic que queda entre les comunitats autònomes d'Aragó, Catalunya i el País Valencià, i denuncia que

se n'està fragmentant l'ús, a causa de la difusió de diferents models lingüístics des de cada autonomia. Montoya (2005), que denuncia un efecte pervers de l'estandardització regional valenciana, ja que desaconsella trets genuïns d'un dialecte valencià que presenta trets idèntics als de certes varietats no valencianes. Marí (2003), que fa una documentada i exemplificada exposició de les opcions lingüístiques explícites de l'escriptor eivissenc Marià Villangómez; Carrera (2002), que analitza des del variacionisme l'impacte de l'estandardització en el vocalisme del dialecte nord-occidental. Tavana (2001), que fa un plantejament molt general de la inserció de l'alguerès en el català estàndard.

3.2. *Treballs sobre el polimorfisme de la codificació del català*

A mesura que la lingüística permet un coneixement millor de la realitat lingüística, sorgeixen treballs sobre com hauria de tractar la variació la normativa: Solà *et al.* (dir., 2002) constitueix un esforç de tres volums de descripció exhaustiva de tots els dialectes amb una contraposició amb el que diu la gramàtica normativa.

4. LA CODIFICACIÓ: TEMES MÉS TRACTATS

Renunciem a fer una llista dels treballs que proposen normes sobre aspectes lingüístics concrets, atès el gran nombre que n'hi ha. El que cal dir és que el català disposa de dos corpus normatius amb una legalitat diferent. Amb la voluntat d'adreçar-se a tot el domini, hi ha les obres i fonts d'informació de les quals és responsable l'IEC: Fabra (1933: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000044%5C00000005.pdf>), el *Diccionari de la llengua catalana* (<http://dlc.iec.cat/>), IEC (2001a i 2001b: http://www.iec.cat/coneixement/entrada_c.asp?c_epigraf_num=23), els diccionaris del Centre de Terminologia TERMCAT (<http://www.termcat.cat/>), el servei de consultes Optimot i la versió provisional de la *Gramàtica de la llengua catalana* (IEC, 2002: http://www.iec.cat/coneixement/entrada_c.asp?c_epigraf_num=22). Com a corpus normatiu reconegut legalment per la Generalitat Valenciana, hi ha el *Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià*, la *Gramàtica normativa valenciana*, la *normativa ortogràfica del valencià*, *L'estàndard oral del valencià* i *Els gentilicis valencians*, tots consultables en línia (<http://www.avl.gva.es/inici.html>). Un aspecte que depèn de cada govern autònom i també dels municipis és la toponímia.

4.1. *Treballs sobre l'actualització de la codificació del català*

Tal com s'ha comentat, des de finals dels seixanta, l'expansió de l'ús formal de la llengua posa sobre la taula el problema de la compleció i l'actualització de la normativa oficial del català. Pla (2010) proposa un acostament de la norma al col·loquial,

encara que això pugui comportar estandarditzacions regionals. Ginebra i Solà (2007: 235-284) fan una molt bona síntesi de les raons lingüístiques i sociolingüístiques de la situació actual en tot l'espai lingüístic.

4.2. Treballs sobre la relació entre codificació particular i codificació oficial

Els dos documents de l'IEC (2001a i 2001b) reconeixen com la SF va aprofitar els criteris elaborats prèviament per un grup d'assessors dels mitjans de comunicació i de professorat universitari, i és sabut que la *Gramàtica de la llengua catalana* (IEC, 2002) s'està elaborant amb la consulta en diverses fases a diferents gramàtics i lingüistes.

4.3. Treballs sobre la variació estilística dins de la codificació

En aquest apartat ens referim al fet que el diccionari normatiu recull sinònims que distribueix estilísticament o que la gramàtica normativa distribueix formes o estructures també estilísticament. Per tant, no parlarem ara de l'elaboració funcional. Cal esmentar, en primer lloc, que la mateixa SF (IEC, 2001a i 2001b) explica que l'aplica en les propostes per a un estàndard oral, i a IEC (2002), que l'aplica en l'elaboració de la *Gramàtica de la llengua catalana*.

4.4. Treballs sobre els criteris de codificació

Costa (2009: 235-245) i Costa (ed., 2009: 43-55) adapten a la codificació de la sintaxi la llista de criteris de codificació generals que Lamuela (1995) estableix. Costa (2006) estableix les relacions entre els diferents criteris.

4.5. Treballs sobre el concepte de codificació

Polanco (2000) reflexiona sobre aquest concepte i Lamuela (1992) estableix una tipologia de codificacions, en la qual destaca el concepte de *codificació de registre*, que, segons ell, és el cas de la codificació del català.

5. LA DIFUSIÓ: TEMES MÉS TRACTATS

Renunciem a fer una llista de les obres i fonts de difusió (manuais, diccionaris de dubtes, etc.), atès el gran nombre que n'hi ha.

5.1. *Treballs sobre els factors que condicionen la difusió de la codificació del català*

Costa (2016) desenvolupa el concepte de «marc de condicions sociolingüístiques favorables», que Vila (dir., Nogué i Vila, 2007: 34) esmenten com a imprescindible per a la implantació (però sense definir-lo). Costa (2007b) fa una exposició detallada dels factors exclusius del català o compartits amb altres llengües que poden condicionar la difusió de la codificació.

Un terreny on hi ha força estudis és el de l'ensenyament, un dels principals mitjans de difusió de la normativa. Per començar, cal dir que se'n pot trobar una visió panoràmica a Vila (2011). Hi ha, a més, treballs sobre el compliment de l'ensenyament reglat en i del català, el més recent dels quals és el número 20 de *Treballs de Sociolingüística Catalana* (2010), que repassa amb força exhaustivitat aquesta qüestió. Hi ha treballs sobre l'adequació didàctica de l'ensenyament: Subirats (2000) assenjala com un problema la falta d'una visió sociolingüística i aplicada de la didàctica de la llengua.

Hi ha treballs sobre els efectes dels models lingüístics escolars, els més recents i importants dels quals són Baldaquí *et al.* (2010) i Baldaquí (2011), que analitzen els efectes en l'alumnat dels diversos models d'ensenyament de les llengües.

Hi ha treballs sobre la diversitat de models de llengua i el seu efecte en l'ensenyament: per exemple, Melià (1997) analitza la qualitat de la llengua que s'hi aprèn, la manca d'un sol model lingüístic i la necessitat de tractar la variació.

Finalment, cal esmentar Mas (2008), que pretén establir diverses categories de parlants, d'acord amb l'adopció (o no) d'alguns dels estàndards que competeixen al si de la societat valenciana.

5.2. *Treballs sobre la difusió de codificacions diverses del català*

A causa de les necessitats lingüístiques urgents que tenen els mitjans de comunicació de massa, tal com explica Costa (1996a), els assessors d'aquests mitjans estableixen normes *ad hoc*, provisionals. El fet que bastants d'aquests mitjans disposin de portals fàcilment consultables —com ara l'*ÉsAdir* (<http://esadir.cat/>)— els converteix en fonts de consulta per a molts parlants: la conseqüència és que prescripcions per a ús intern d'un mitjà de comunicació adquireixen un valor general, fet que crea una gran confusió. Aquesta situació és diferent de la del policentrisme. Costa (2008c) compara un corpus de tres diaris diferents i conclou que la distància respecte de la normativa no és gaire gran.

5.3. *Treballs sobre l'avaluació de la implantació de la codificació del català*

En aquest apartat ens referim exclusivament a treballs que es plantegen explícitament avaluar fins a quin punt la normativa és usada. D'entrada cal destacar els plan-

tejaments generals que en fan Costa (2013) i Vila (dir., Nogué i Vila, 2007: 13-68). L'àmbit on més s'han fet treballs d'aquesta mena és en la terminologia: Montané i Cabré (2007 i 2010) analitzen els factors que afavoreixen la implantació de la terminologia i Bhreathnach (2011) analitza la implantació de la terminologia i el funcionament del TERMCAT, combinant diferents metodologies. En els altres aspectes, hi ha molt pocs treballs: Carrera (2002) en fonètica, i Costa i Labèrnia (2014) per a la sintaxi.

5.4. Treballs sobre el discurs de la codificació del català

Costa (2008a i 2008b) analitza, des de l'anàlisi del discurs, quina mena d'emissor és la SF, a quina mena de receptor s'adreça i els factors que afecten la perlocutivitat dels seus missatges.

6. L'ELABORACIÓ FUNCIONAL: TEMES MÉS TRACTATS

Renunciem a fer una llista dels anomenats llibres d'estil, atès el gran nombre que n'hi ha. Però cal esmentar el tractament general que se'n fa a Cabré *et al.* (ed., 1987).

6.1. Treballs sobre l'elaboració lingüística funcional als mitjans de comunicació de massa

En aquest àmbit la referència fonamental és el grup de recerca Llengua i Mèdia de la Universitat Autònoma de Barcelona (<http://filcat.uab.cat/llenguaimedia/>), que ha treballat sobre els gèneres de ficció i de no-ficció. El lector trobarà una llista dels llibres d'estil en català fins al 1996 a Costa (1996a). Cal esmentar també Pérez-Saldanya (ed., 2008), com a anàlisi de l'estil de Joan Fuster.

Si parlem dels textos de no-ficció trobem les reflexions següents: el monogràfic de *Quaderns del Consell de l'Audiovisual de Catalunya* (2007), que recull la visió dels teòrics, dels assessors lingüístics i dels periodistes; i Jardí (2007), que planteja la necessitat d'adaptar la codificació al llenguatge de les televisions locals com a televisions de proximitat.

En l'àmbit de la ficció, el problema principal és elaborar un registre col·loquial pròxim a l'audiència però que no estigui castellanitzat. Destaquen els treballs següents (per comoditat hi inclourem els treballs sobre l'ús lingüístic en la literatura): Izard (1998), que analitza el doblatge d'una sèrie de televisió, i les actes de les Jornades sobre Llengua i Creació Literària (1991).

6.2. Treballs sobre l'elaboració lingüística funcional en la traducció i el doblatge

En aquest àmbit cal esmentar en primer lloc, com a obra miscel·lània, Díaz Fouces, García González i Costa (ed., 2002), on destaquen les reflexions d'Alsina (2002). A continuació, pel seu impacte social, cal esmentar la publicació simultània castellà-català d'*El Periódico* i *La Vanguardia*. El responsable de la revisió lingüística del primer (Fité, 2000) explica les dificultats que comporta en aquestes condicions posar en pràctica un model de llengua adequat. Passant a la relació entre norma i traducció, cal esmentar, pel seu abast teòric general, Ainaud, Espunya i Pujol (2003), Sala-Sanahuja (2002) i Mallafre (1991). Pel que fa a estudis sobre doblatge, podem esmentar Zabalbeascoa (1993) i, pel que fa a la subtitulació, Bartoll (2012). També destaquen els recents treballs sobre la traducció de l'oralitat fingida: Andújar i Brumme (ed., 2010) i Cunillera i Resinger (ed., 2011), que inclouen estudis sobre el català.

7. PROPOSTA DE RECERQUES SOBRE LA PLANIFICACIÓ DE CORPUS

Pel que fa a la valoració propositiva, una primera proposta general que sembla inevitable és que cal completar moltes de les activitats i recerques fetes, atès que el català no està plenament estandarditzat en tot l'espai lingüístic; i, encara, si mai es considera estabilitzat sempre caldrà anar seguint el canvi lingüístic perquè no tingui efectes centrífugs fatals. Això comporta un seguiment del procés en totes les seves fases. En aquest sentit, una de les necessitats més preemptòries és l'avaluació de la implantació de la normativa: Costa (2013) fa una proposta general de com es podria procedir i Costa *et al.* (ed., 2015) és una mostra d'estudis sobre la implantació de la normativa.

Si entrem en els aspectes tractats en aquest article, un problema que es revela central en la planificació de corpus del català, ateses les condicions sociolingüístiques, polítiques i administratives de la llengua, és el tractament de la variació geogràfica en la codificació del català. En aquest sentit, una de les qüestions més delicades és la relació que han de mantenir l'IEC i l'AVL. En el moment de redactar aquest treball, l'IEC encara no ha publicat la versió definitiva de la gramàtica que està elaborant: quan ho hagi fet, caldrà elaborar-ne una versió simplificada per a ús dels parlants.

Pel que fa a la implantació de la normativa, caldrà mirar de precisar el «marc de condicions sociolingüístiques favorables» (Vila, dir., Nogué i Vila, 2007: 34; Costa, 2016) per poder avançar en l'estudi de la implantació.

Quant a l'elaboració funcional, és un aspecte que caldrà atendre sempre, ja que és l'afectat directament per l'evolució constant de les necessitats comunicatives de la societat.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- AINAUD, Jordi; ESPUNYA, Anna; PUJOL, Dídac (2003). *Manual de traducció anglès-català*. Vic: Eumo.
- ALSINA, Victòria (2002). «Estandardització i traducció: la llengua col·loquial». A: DÍAZ FOUCHES, Oscar; GARCÍA GONZÁLEZ, Marta; COSTA, Joan (ed.). *Traducció i dinàmica sociolingüística*. Barcelona: Llibres de l'Índex.
- ANDÚJAR, Gemma; BRUMME, Jenny (ed.) (2010). *Construir, deconstruir y reconstruir: Mimesis y traducción de la oralidad y la afectividad*. Berlín: Frank & Timme.
- ARGENTER, Joan A. (2001). «La Gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Societat, llengua i norma: A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*. Benicarló: Alambor, p. 273-284.
- ARGENTER, Joan A. (ed.) (2000). *Simposi Pompeu Fabra: Jornades Científiques de l'Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- ARMANGUÉ, Joan; SCALA, Luca (2012). «La normativització del català de l'Alguer (1992-2008)». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Fabra, encara: Actes del III Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra» (Tarragona, 17, 18 i 19 de desembre de 2008)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. [189]-196.
- BALDAQUÍ, Josep M. (2011). «Relations between formal linguistic insecurity and the perception of linguistic insecurity: a quantitative study in an educational environment at the Valencian Community (Spain)». *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 32, núm. 4, p. 325-342. També disponible en línia a: <<http://dx.doi.org/10.1080/01434632.2011.579129>> [Consulta: 24 desembre 2015].
- BALDAQUÍ, Josep M. [et al.] (2010). «La consciència del prestigi lingüístic entre els joves. Una aportació a l'estudi descriptiu de la inseguretat lingüística formal al País Valencià». *Caplletra*, núm. 48, p. 9-46.
- BARTOLL, Eduard (2012). *La subtitulació: Aspectes teòrics i pràctics*. Vic: Eumo.
- BERNAL RÍOS, Josep M. (2002). *Qüestió de la llengua i planificació lingüística: els casos de Grècia i Catalunya a través de les obres de Manolis Triandafyllidis i Pompeu Fabra*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona.
- BHREATHNACH, Úna (2011). *A best-practice model for term planning*. Tesi doctoral. Universitat de la Ciutat de Dublín. També disponible en línia a: <<http://doras.dcu.ie/16548/>> [Consulta: 24 desembre 2015].
- BOIX, Emili; VILA, Francesc Xavier (1998). *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- BOSCH, Andreu (2012). «Problemes de codificació de l'alguerès». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Fabra, encara: Actes del III Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra» (Tarragona, 17, 18 i 19 de desembre de 2008)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. [197]-209.
- CABRÉ, M. Teresa [et al.] (ed.) (1987). *Actes de les Segones Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa: Departament de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona, 16 i 17 de desembre de 1985*. Barcelona: Abadia de Montserrat.
- CANO, M. Antònia [et al.] (1999). *Bescanvi i identitat: Interculturalitat i construcció de la llengua*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana: Universitat d'Alacant. Departament de Filologia Catalana: Ajuntament de la Nucia.

- CARRERA, Josefina (2002). *Escola catalana i variació fonètica: Una evolució del vocalisme àton a Alguaire i a Lleida*. Lleida: Pagès.
- COBARRUBIAS, Juan; FISHMAN, Joshua A. (ed.) (1983). *Progress in language planning: International perspectives*. Amsterdam; Nova York; Berlín: Mouton. (Contributions to the Sociology of Language; 31)
- COMAJOAN, Llorenç; LLORET, Maria Rosa (2007). «Catalan linguistics: new trends and findings». *Catalan Review: International Journal of Catalan Culture* [North American Catalan Society], núm. 21, p. 103-124.
- COOPER, Robert L. (1989). *Language planning and social change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- COSTA, Joan (1996a). «Els “llibres d’estil(s)” i la planificació lingüística». *Escola Catalana*, núm. 328, p. 16-19. ISSN 1131-6187.
- (1996b). «La teoria laboviana i la norma lingüística». A: *El nord-occidental entre dues llengües?: Actes de les Jornades d’Estudi del Català Nord-occidental. Lleida, 15, 16, 17 i 18 de novembre de 1995*. Edició a cura d’Alfred Agustí i Farreny. Lleida: Institut d’Estudis Ilerdencs, p. 145-165. ISBN 84-87029-79-5.
- (1997). «La teoria laboviana i l’estandardització lingüística». A: *Actes del Congrés Europeu sobre Planificació Lingüística = Proceedings of the European Conference on Language Planning: Barcelona, 9 i 10 de novembre de 1995*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. (Publicacions de l’Institut de Sociolingüística Catalana. Documents de Treball; 8), p. 25-33.
- (2000). «El concepte de “norma” en lingüística, sociolingüística i planificació lingüística». *Els Marges*, núm. 68, p. 89-105. ISSN 0210-0452. També disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/Marges/article/view/90692/156777>> [Consulta: 24 desembre 2015].
- (2005). «La norma en català: nocions i denominacions». A: ROVIRO, Bàrbara; TORRENTLENZEN, Aina; WESCH, Andreas (ed.). *Normes i identitats = Normen und Identitäten: Sprachwissenschaftliche Beiträge des 19. Deutschen Katalanistentags. Köln 2003*. Titz: Axel Lenzen, p. 21-33. ISBN 3-933223-10-5.
- (2006). «Criteria for linguistic codification and completion». A: DELL’AQUILA, Vittorio; IANNACARO, Gabriele; STUFLESSER, Mathias (ed.). *Alpes Europa: Soziolinguistica y language planning: Atti del convegno = Ac dl convegn = Akten des Symposiums: Alpes Europa, Urtijëi / Sankt Ulrich / Ortisei (12-14.12.2002)*. [S. Il.]: Regione Autonoma Trentino - Alto Adige / Autonome Region Trentino-Südtirol: Istitut Cultural Ladin “Majon di Fascegn”: Centre d’Études Linguistiques pour l’Europe, p. 36-53.
- (2007a). «Hi ha un estàndard del dialecte central de la llengua catalana?». *Estudios Catalanes: Revista Internacional de Lengua, Literatura y Cultura Catalanas* [Santa Fe, Argentina: Universidad Nacional del Litoral. Facultad de Humanidades y Ciencias], any 5, núm. 5, p. 93-109. ISSN 1667-7919.
- (2007b). «Réflexions sur la diffusion de la norme linguistique catalane». A: VIAUT, Alain (dir.). *Variable territoriale et promotion des langues minoritaires*. Pessac: Maison des Sciences de l’Homme d’Aquitaine, p. 287-300.
- (2008a). «Qui codifica estandarditza». A: *Jornades de la Secció Filològica de l’Institut d’Estudis Catalans a Castelló de la Plana en homenatge a les ‘Normes’ de Castelló: (14 i 15 de desembre de 2007)*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, p. 87-100. ISBN 978-84-92583-23-2.

- COSTA, Joan (2008b). *Sobre el discurs normatiu de l'Institut d'Estudis Catalans* [en línia]. Document de recerca del Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge de la Universitat Pompeu Fabra. <<http://hdl.handle.net/10230/20018>> [Consulta: 24 desembre 2015].
- (2008c). «Sobre els models de llengua als mitjans de comunicació: una experiència didàctica». A: BALDAQUÍ, Josep M. [et al.] (ed.). *Ensenyament de la llengua i de la literatura, traducció i noves tecnologies*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. (Symposia Philologica; 16), p. 189-202. ISBN 978-84-608-0751-3.
- (2009). *La norma sintàctica del català segons Pompeu Fabra*. Munic: Peniope.
- (2010). «Conceptes labovians pertinents per a la planificació lingüística del català». *Llengua & Literatura* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 21, p. 249-268. ISSN 0213-6554.
- (2012). «La recerca sobre normativa i assessorament lingüístic: estat de la qüestió». Ponència presentada a la I Jornada sobre Correcció i Assessorament Lingüístic, organitzada el 8 de maig de 2012 pel Departament de Filologia Catalana, la Facultat de Traducció i Interpretació i la Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona i l'Institut d'Estudis Catalans.
- (2013). «La recerca sobre normativa: proposta general». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana de Sociolingüística], núm. 23, p. 269-286.
- (2016). «Sobre el “marc de condicions sociolingüístiques favorables” per a la implantació de la normativa lingüística catalana». *Caplletra*, núm. 61. [En premsa]
- COSTA, Joan (ed.) (2009). *The architect of modern Catalan: Pompeu Fabra (1868-1948): Selected writings*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins.
- COSTA, Joan; LABÈRNIA, Aina (2014). «La implantació de la normativa dels relatius: els resultats en dos exercicis gramaticals». *Caplletra*, núm. 56, p. 99-129.
- COSTA, Joan [et al.] (ed.) (2015). «Implantació de la normativa lingüística». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana de Sociolingüística], núm. 25, p. 13-172.
- CUENCA, Maria Josep (2001). «Norma, gramàtica i teoria lingüística». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Societat, llengua i norma: A l'entorn de la normativització del català*. Benicarló: Alambor, p. 15-40.
- CUNILLERA, Montserrat; RESINGER, Hildegard (ed.) (2011). *Implicación emocional y oralidad en la traducción literaria*. Berlín: Frank & Timme.
- DÍAZ FOUQUES, Oscar; GARCÍA GONZÁLEZ, Marta; COSTA, Joan (ed.) (2002). *Traducció i dinàmica sociolingüística*. Barcelona: Llibres de l'Índex.
- EDWARDS, John (2012). «Language management agencies». A: SPOLSKY, Bernard (ed.). *The Cambridge handbook of language policy*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 418-436.
- FABRA, Pompeu (1933). *Gramàtica catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. També disponible en línia a: <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000044%5C00000005.pdf>> [Consulta: 28 desembre 2015]. [Facsimil editat el 2006]
- FERRANDO, Antoni; NICOLÁS, Miquel (ed.) (2006). *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- FITÉ, Ricard (2000). «Els models de llengua en la premsa escrita: l'experiència d'El Periódico de Catalunya». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Tortosa: (4 i 5 de juny*

- de 1999). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Tortosa: Ajuntament de Tortosa, p. 39-47.
- GINEBRA, Jordi [et al.] (2012). *La normativa de la llengua catalana*. Barcelona: Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya. També disponible en línia a <http://materials.cv.uoc.edu/continguts/PID_00178298/index.html?ajax=true> [Consulta: 24 desembre 2015].
- GINEBRA, Jordi; SOLÀ, Joan (2007). *Pompeu Fabra: Vida i obra*. Barcelona: Teide.
- HAUGEN, Einar (1983). «The implementation of corpus planning: theory and practice». A: COBARRUBIAS, Juan; FISHMAN, Joshua A. (ed.). *Progress in language planning: International perspectives*. Amsterdam; Nova York; Berlín: Mouton. (Contributions to the Sociology of Language; 31), p. 269-289.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA (1990). *Documents de la Secció Filològica, I*. Barcelona: IEC.
- (1996a). *Documents de la Secció Filològica, II*. Barcelona: IEC.
- (1996b). *Documents de la Secció Filològica, III*. Barcelona: IEC.
- (1997). *Documents normatius 1962-1996 (amb les novetats del diccionari)*. Barcelona: IEC.
- (2001a). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, I: Fonètica*. 3a reimpr. de la 3a ed. Barcelona: IEC.
- (2001b). *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, II: Morfologia*. 3a reimpr. de la 4a ed. Barcelona: IEC.
- (2002). «Introducció general». A: *Gramàtica de la llengua catalana: Versió provisional* [en línia]. <http://www2.iec.cat/coneixement/entrada_c.asp?c_epigraf_num=22> [Consulta: 24 desembre 2015].
- (2003). *Documents de la Secció Filològica, IV*. Barcelona: IEC.
- IZARD, Natàlia (1998). *Traducció audiovisual i creació de models de llengua en el sistema cultural català: estudi de cas del doblatge d'«Helena, quina canya!»*. Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra.
- JARDÍ, Bruguers (2006). «Language assessment in Catalan local television: the model adopted by the Local Television Network». *Acta Academica: Supplementum* [Bloemfontein, Sud-àfrica: University of the Free State], núm. 2, p. 93-110. També disponible en línia a: <<http://apps.ufs.ac.za/journals/dl/system/docs/19/65/839/Jardi.pdf>> [Consulta: 24 desembre 2015].
- (2007). «Eliminating dialect variation in Catalan local television: limitations and queries». A: DU PLESSIS, Theodorus; CUVELIER, Pol; MEEUWIS, Michael (ed.). *Multilingualism and exclusion: Policy, practice and prospects*. Pretòria: Van Schaik.
- Jornades sobre Llengua i Creació Literària: Barcelona, 19 i 20 de gener: Actes* (1991). Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- JULIÀ, Joan (2008). «El gironí i la pronúncia estàndard». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Banyoles: (16 i 17 de juny de 2006)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 91-114.
- KLOSS, Heinz (1969). *Research possibilities on group bilingualism: A report*. Quebec: International Centre for Research on Bilingualism.
- LAMUELA, Xavier (1992). «Les menes de codificació lingüística: la codificació de registre». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida: (1 i 2 de juny de 1991)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs: Universitat de Lleida, p. 15-29.

- LAMUELA, Xavier (1994). *Estandardització i establiment de les llengües*. Barcelona: Edicions 62.
- (1995). «Criteris de codificació i de compleció lingüístiques». *Els Marges*, núm. 53, p. 15-30.
- MALLAFRÈ, Joaquim (1991). *Llengua de tribu i llengua de polis: bases d'una traducció literària*. Barcelona: Quaderns Crema.
- MALLAFRÈ, Joaquim (ed.) (2002). *II Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística* (Barcelona, 2001). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MARÍ, Isidor (2003). «La llengua oral i la proposta d'estàndard». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a les Illes Balears. Any Francesc de B. Moll: (4 i 5 d'octubre de 2002)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 13-23.
- MARÍ, Isidor (ed.) (2000). *Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística* (Barcelona, 1999). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MAS, Josep-Àngel (2008). *El morfema ideològic: Una anàlisi crítica dels models de llengua valencians*. Benicarló: Onada.
- MELIÀ, Joan (1997). «Llengua catalana i escola a les Illes Balears». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Mallorca: (18 i 19 d'octubre de 1996)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 75-82.
- MIR, Jordi; SOLÀ, Joan (cur.) (2005-2013). *Pompeu Fabra: Obres completes*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana; Edicions 62; València: Tres i Quatre; Palma: Moll.
- MONTANÉ, Amor; CABRÉ, M. Teresa (2007). *La implantació de la terminologia normalitzada* [en línia]. <http://www.realiter.net/IMG/pdf/Amor_Montane_March-Teresa_Cabre.pdf> [Consulta: 24 abril 2011].
- (2010). «Factores de implantación en la terminología normalizada en lengua catalana: una aproximación metodológica». A: BUENO, Jorge Luis [et al.] (ed.). *A: Analizar datos > Describir variación / Analysing data > Describing variation*. Vigo: Universidade de Vigo. Servizio de Publicacions, p. 658-582.
- MONTOYA, Brauli (2005). «El patrimoni lingüístic del Vinalopó i l'estàndard valencià». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana: (15 i 16 d'octubre de 2004)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 141-150.
- (2006). *Normalització i estandardització*. Alzira: Bromera.
- NICOLÁS, Miquel (2006). «La producció social de la norma lingüística: notes per a un marc teòric». A: FERRANDO, Antoni; NICOLÁS, Miquel (ed.). *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- NOGUÉ, Neus (2010). «L'assessorament lingüístic: panoràmica i estat de la qüestió». A: NOGUÉ, Neus; BLADAS, Òscar; PAYRATÓ, Lluís (ed.). *L'assessorament lingüístic: funcions i criteris*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana: PPU, p. 17-36.
- NOGUÉ, Neus; BLADAS, Òscar; PAYRATÓ, Lluís (ed.) (2010). *L'assessorament lingüístic: funcions i criteris*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana: PPU.
- PÉREZ-SALDANYA, Manuel (ed.) (2008). *Joan Fuster: llengua i estil*. València: Universitat de València.
- PLA NUALART, Albert (2010). *Això del català: Podem fer-ho més fàcil?* Barcelona: Columna.
- POLANCO, Lluís B. (2000). «Teoria i praxi en la codificació del català». A: ARGENTER, Joan A. (ed.). *Simposi Pompeu Fabra: Jornades Científiques de l'Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 235-245.

- PRADILLA, Miquel Àngel (2006). «De fronteres administratives i límits geolectals. La cruïlla lingüística valencianocatalana (i aragonesa)». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Morella: (16 i 17 de desembre de 2005)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 19-34.
- (2007). «L'estandardització lingüística al País Valencià». A: MARTÍ, Joan; MESTRES, Josep M. (cur.). *El llibre i la lectura: una revolució en la història de la humanitat: (Actes del seminari del CUIMPB-CEL 2005)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 73-98.
- (2011). «*La Catalanofonia. A community in search of linguistic normality*». A: STRUBELL, Miquel; BOIX-FUSTER, Emili (ed.). *Democratic policies for language revitalisation: the case of Catalan*. Basingstoke, Hampshire; Nova York: Palgrave Macmillan, p. 17-56.
- PRADILLA, Miquel Àngel (ed.) (2001). *Societat, llengua i norma: A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*. Benicarló: Alambor.
- Quaderns del Consell de l'Audiovisual de Catalunya* (2007) [Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya], núm. 28 (maig-agost): *La qualitat de la llengua en els mitjans audiovisuals*.
- SALA-SANAHUJA, Joaquim (2002). «Norma i traducció». A: MALLAFRÈ, Joaquim (ed.) (2002). *II Jornades per a la Cooperació en l'Estandardització Lingüística* (Barcelona, 2001). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 35-54.
- SARAGOSSÀ, Abelard (1997). *Criteris de la normativa: L'ortografia contemporània. Uns quants problemes actuals*. València: Saó.
- SCHMID, Sarah Dessi (2011). «Il catalano ad Alghero: riflessioni di linguistica interna e esterna intorno al sistema verbale dei tempi del passato». A: BLAUTH-HENKE, Christine; HEINZ, Matthias (ed.). *Où en sont les études des langues régionales en domaine roman?: Données - méthodes - modèles de description*. Tübingen: Stauffenburg, p. 135-158.
- SOLÀ, Joan [et al.] (dir.) (2002). *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries. 3 v.
- SPOLSKY, Bernard (2009). «Language managers, language management agencies». A: *Language management*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 225-248.
- SUBIRATS, Andreu (2000). «La variació lingüística i l'aprenentatge de la llengua». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Tortosa: (4 i 5 de juny de 1999)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 29-38.
- TAVANI, Giuseppe (2001). «Alguerès i llengua estàndard: una relació indispensable i complexa». A: *Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a l'Alguer: (de l'1 al 4 de juny de 2000)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 49-53.
- Treballs de Sociolingüística Catalana* (2010) [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana de Sociolingüística], núm. 20: *Llengua i ensenyament*.
- VILA, F. Xavier (2011). «La recerca sociolingüística educativa escolar als països de llengua catalana: elements per a un balanç». *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Societat Catalana de Sociolingüística], núm. 20, p. 202-221.
- VILA, Xavier (dir.); NOGUÉ, Marina; VILA, Ignasi (2007). *Estudis d'implantació terminològica: Una aproximació en l'àmbit dels esports*. Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT.
- ZABALBEASCOA, Patrick (1993). *Developing translation studies to better account for audiovisual texts and other new forms of text production: with special attention to the TV3 version of 'Yes, Minister'*. Tesi doctoral. Universitat de Lleida.